

Az orvosi biofizika matematikai és fizikai alapjai

1. előadás

A biofizikai törvények megértéséhez szükséges minimális matematika. Fizikai mennyiségek és mértékegységeik

2018. szeptember 11.

AGÓCS Gergely

1

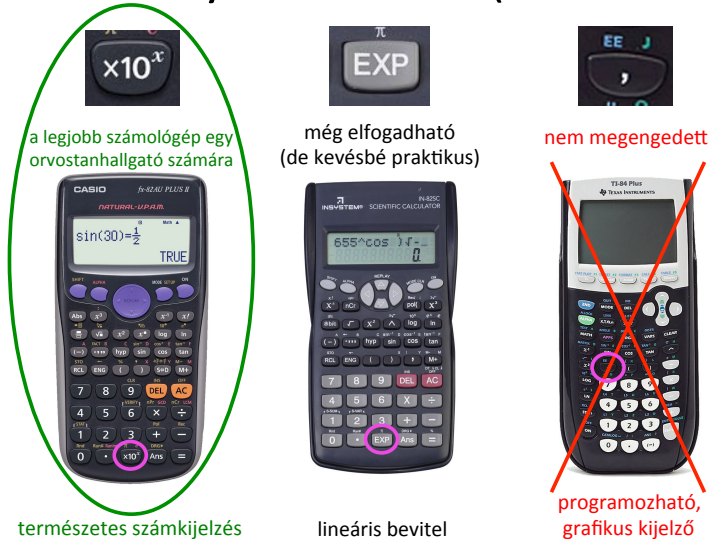
Hogyan készülünk fel?

- egyetem = **önálló tanulás**
- források:
  - az előadásokon készített **saját** jegyzetek (*kedd 17³⁰–18⁵⁰; csütörtök 16¹⁰–17³⁰; EOK „Szent-Györgyi Albert” előadó; csak az első négy héten*)
  - Tölgyesi: *Fizikai alapismeretek* (e-könyv)
  - honlap: biofiz.semmelweis.hu
    - tantárgyi követelmények
    - előadásbeosztás és diák
    - e-könyv

2

Tudományos számírás (normálalak)

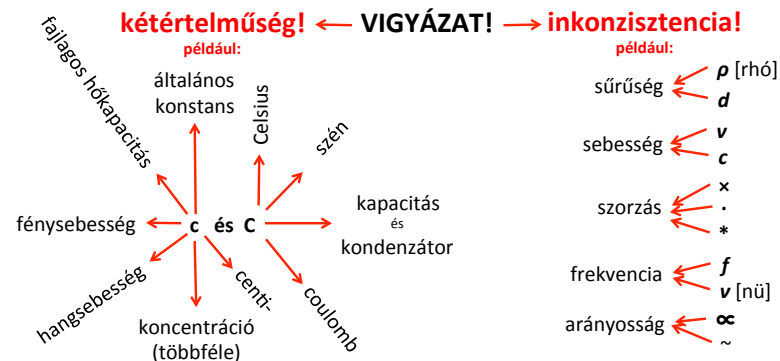

3

Szimbólumok használata a tudományban

A tudományok rengeteg latin és görög betűs szimbólumot (illetve ezek kombinációit) használnak, így a görög ábécé megtanulása elengedhetetlen.

Azonban a mennyiségek és mértékegységek száma sokkal nagyobb, mint a jelzésükre rendelkezésre álló betűk száma, ami félreértéshez vezethet. Emiatt lényeges a KONTEXTUS!

4

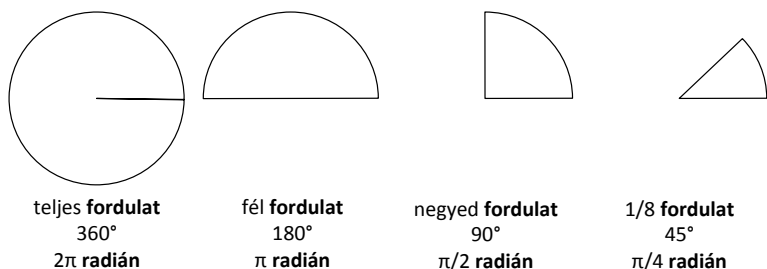
Szögek

D: degrees (fok) mód
R: radián mód

fordulat
degree = fok: hagyományos egység
radián: tudományos egység, ív/sugár

1 fordulat = $360^\circ = 2\pi \text{ rad}$
 $1^\circ = 60' = 3600''$

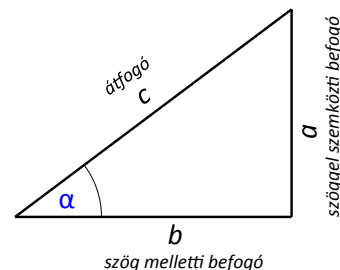
– shift
– setup
– 3 (fok)
– 4 (radián)

5

Trigonometrikus függvények

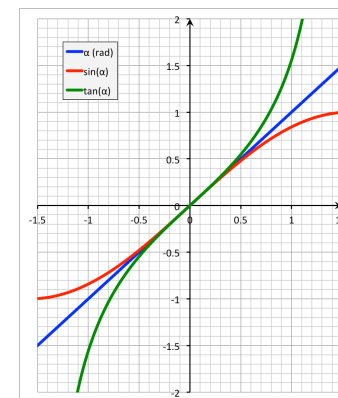
fok: hagyományos egység
radián: tudományos egység, ív/sugár
1 fordulat = $360^\circ = 2\pi \text{ rad}$

szinusz: $\sin(\alpha) = a/c$
koszinusz: $\cos(\alpha) = b/c$
tangens: $\tan(\alpha) = tg(\alpha) = a/b$

kis szögekre ($<10^\circ \approx 0.2 \text{ rad}$):

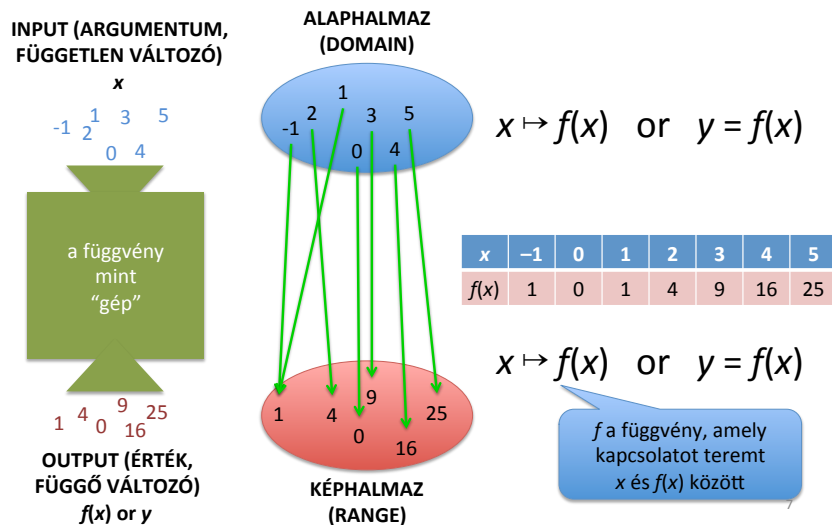
$$\sin(\alpha) \approx \alpha [\text{rad}] \approx \tan(\alpha)$$

6

Mi a függvény?

Egy halmaz elemeinek egyértelmű hozzárendelése egy másik halmaz elemeihez

Lineáris függvény

INTEGRÁLIS ALAK

VÁLTOZÓK: függő változó, független változó

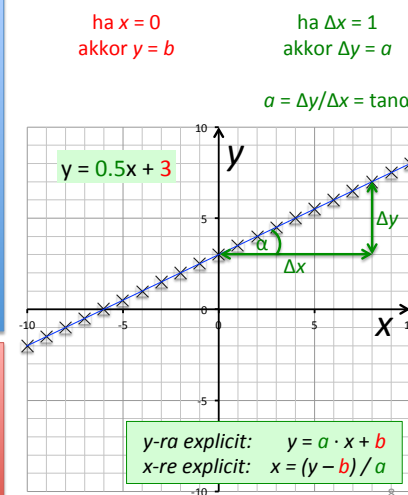
$y = a \cdot x + b$

PARAMÉTEREK: meredekség, y-tengely-metszet

"DIFFERENCIÁLIS" ALAK

$\Delta y \sim \Delta x$

A függő változó **megváltozása** arányos a független változó **megváltozásával**

Lineáris függvény: példák a Biofizika Képlettárból

#1: egyetemes gáztörvény
(I.35)

$$pV = nRT \text{ (ha } n \text{ \& } V \text{ állandó)}$$

$$p = nR/V \cdot T + 0$$

$$y = a \cdot x + b$$

#2: fényelektromos jelenség
(II.37)

$$E_{\text{kin}} = hf - W_{\text{em}}$$

$$E_{\text{kin}} = h \cdot f + (-W_{\text{em}})$$

$$y = a \cdot x + b$$

#3: gyengítési együttható
(II.85)

$$\mu = \mu_m \cdot \rho$$

$$\mu = \mu_m \cdot \rho + 0$$

$$y = a \cdot x + b$$

#4: Ohm törvénye

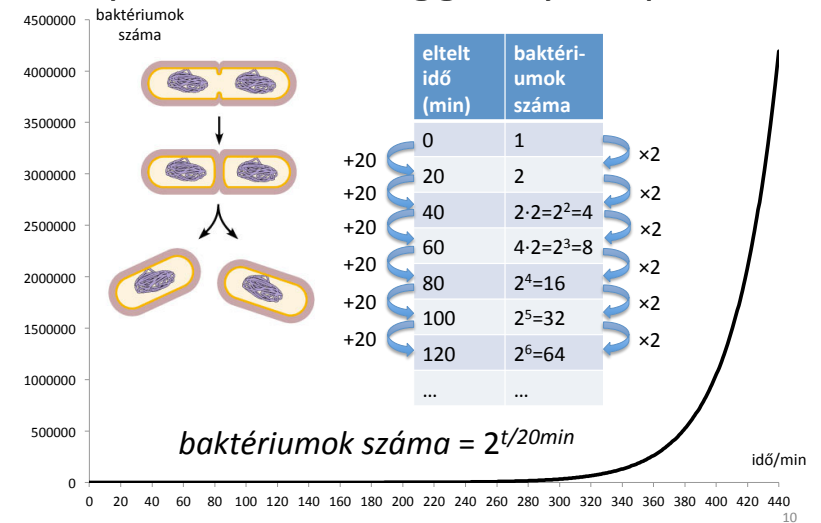
$$R = U/I$$

$$I = 1/R \cdot U + 0$$

$$y = a \cdot x + b$$

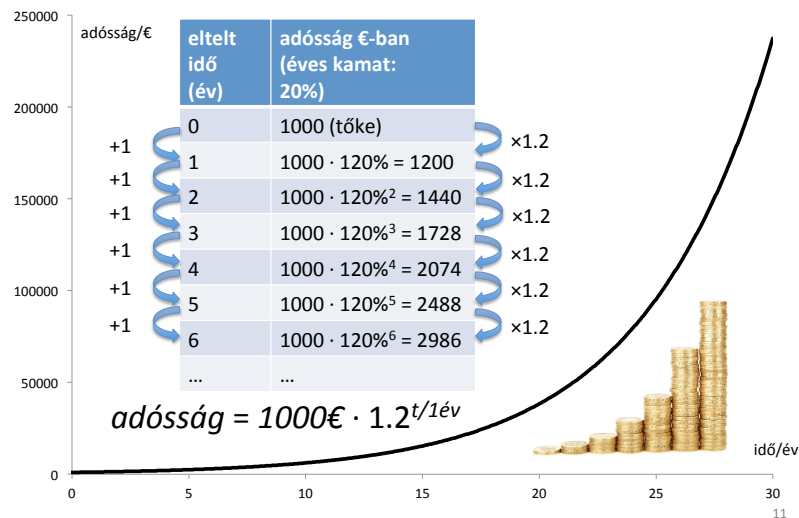
9

Exponenciális függvény: 1. példa

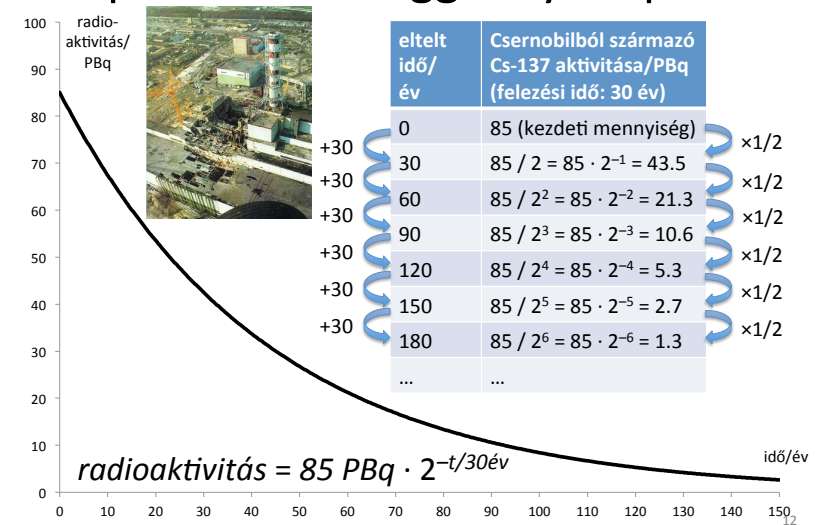
10

Exponenciális függvény: 2. példa

11

Exponenciális függvény: 3. példa

12

Exponenciális függvény

INTEGRÁLIS ALAK

$$y = b \cdot a^x$$

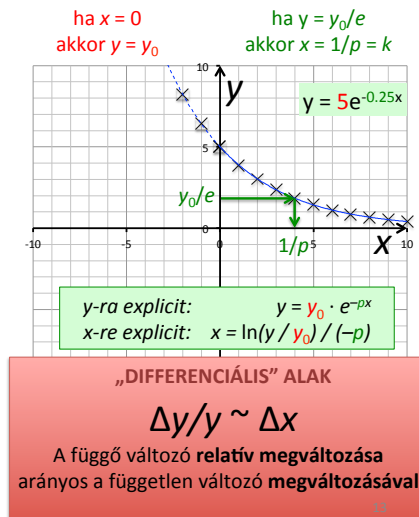
GYAKORLATI MEGFONTOLÁSOK:

- az alap legyen e (esetleg 2 vagy 10)
- emiatt új szorzóparamétert kell bevezetni a kitevőben: p vagy $1/k$
- a kitevő előjele negatív
- b -t inkább jelölje y_0

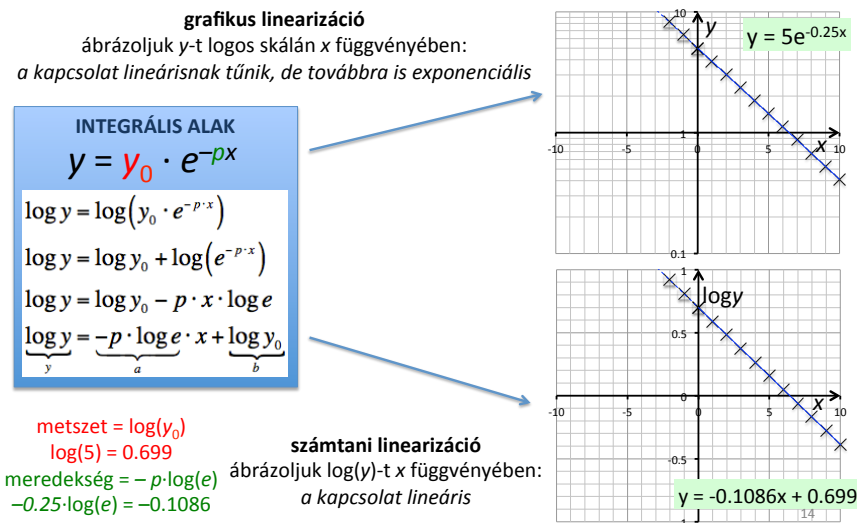
VÁLTOZÓK: függő változó y , független változó x

$$y = y_0 \cdot e^{-px} = y_0 \cdot e^{-x/k}$$

PARAMÉTEREK: exponenciális együttható y_0 , együttható a kitevőben p vagy $1/k$

Exponenciális függvény: linearizáció

Exponenciális függvény: példák

a Biofizika Képlettárból

#1: sugárzásgyengülés törvénye (II.11)

$$J = J_0 \cdot e^{-\mu x}$$

$$y = y_0 \cdot e^{-px}$$

#2: Boltzmann-eloszlás (I.25)

$$n_i = n_0 \cdot e^{-\Delta \epsilon / (kT)}$$

$$y = y_0 \cdot e^{-x/k}$$

#3: bomlástörvény (II.96)

$$N = N_0 \cdot e^{-\lambda t}$$

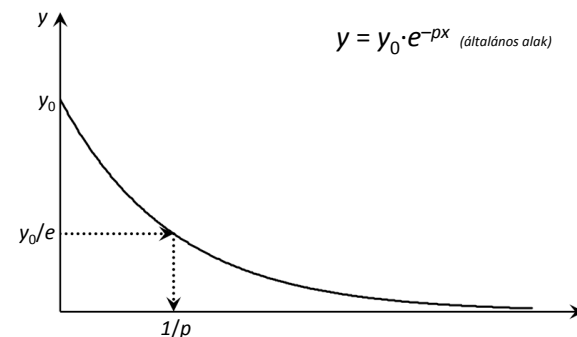
$$y = y_0 \cdot e^{-px}$$

#4: RC-kör kisülése (VII.2)

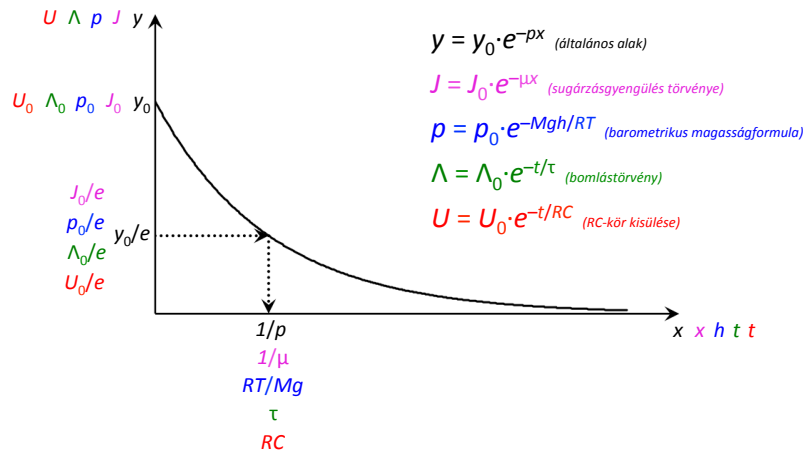
$$U = U_0 \cdot e^{-t/(RC)}$$

$$y = y_0 \cdot e^{-x/k}$$

e -alapú exponenciális függvények grafikonja

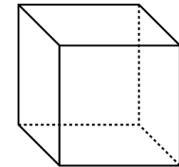

e-alapú exponenciális függvények grafikonja

Hatványfüggvény: példa

tömeg $\sim$ térfogat $\sim$ [test]hossz³
 felület $\sim$ [test]hossz²

18

Hatványfüggvény

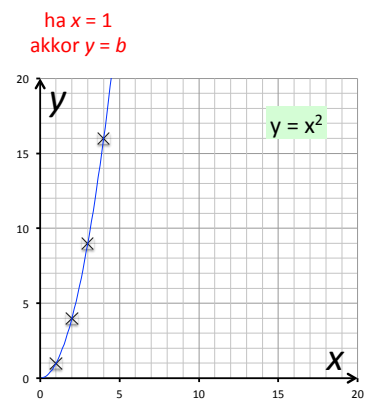
INTEGRÁLIS ALAK

VÁLTOZÓK: függő változó, független változó

$y = b \cdot x^a$

PARAMÉTEREK: preexponenciális együttható, kitevő

y-ra explicit: $y = b \cdot x^a$
 x-re explicit: $x = (y/b)^{1/a}$

a fordított arányosság és a gyökfüggvény is hatványfüggvény

$$y = \frac{b}{x} = b \cdot x^{-1}$$

$$y = \sqrt{x} = x^{\frac{1}{2}}$$

Hatványfüggvény: linearizáció

grafikus linearizáció
 ábrázoljuk y-t és x-et is logos skálán:
 a kapcsolat lineárisnak tűnik, de továbbra is hatványos

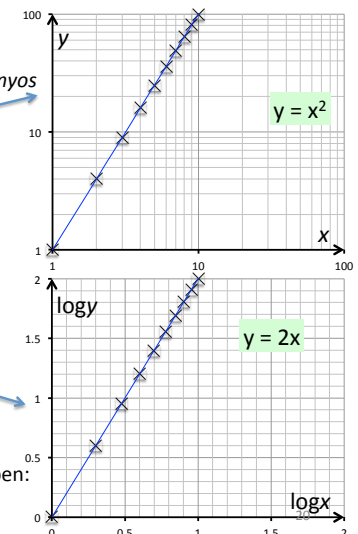
INTEGRÁLIS ALAK

$y = b \cdot x^a$

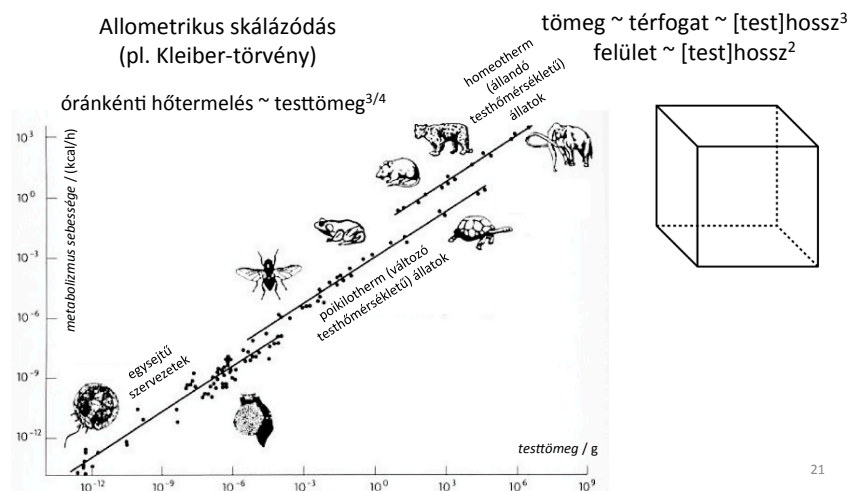
$\log y = \log(b \cdot x^a)$
 $\log y = \log b + \log(x^a)$
 $\log y = \log b + a \cdot \log x$
 $\underbrace{\log y}_y = \underbrace{\log b}_x + \underbrace{a \cdot \log x}_b$

metszet = $\log(b)$
 $\log(1) = 0$
 meredekség = a
 $a = 2$

számtani linearizáció
 ábrázoljuk $\log(y)$ -t $\log(x)$ függvényében:
 a kapcsolat lineáris

Hatványfüggvény: példa

Hatványfüggvény: példák a Biofizika Képlettárból

#1: de Broglie-hullámhossz

(I.3)

$$\lambda = h/p$$

$$\lambda = h \cdot p^{-1}$$

$$y = b \cdot x^a$$

#2: Stefan-Boltzmann-törvény

(II.41)

$$M_{\text{fekete}} = \sigma \cdot T^4$$

$$y = b \cdot x^a$$

#3: Duane-Hunt-törvény

(II.80)

$$\lambda_{\min} = \frac{hc}{eU_{\text{anode}}}$$

$$\lambda_{\min} = hc/e \cdot U^{-1}$$

$$y = b \cdot x^a$$

#4: a sajátfrekvencia tömegfüggése

(Rezonancia 6)

$$f_0 = \frac{1}{2\pi} \sqrt{\frac{k}{m}}$$

$$f_0 = k^{1/2}/(2\pi) \cdot m^{-1/2}$$

$$y = b \cdot x^a$$

22